

Raoul Wallenberg av Paul Lantz, 1995, är det mest idealiserade monumentet och står i Montreal.

FOTO: TANJA SCHULT

Ormdödaren av Pál Pátzay i Budapest är det allra första monumentet. Det forslades bort av myndigheterna natten före invigningen 1949. Åter på plats 1999. FOTO: TANJA SCHULT.

Hommage à Raoul Wallenberg av Kirsten Ortved uppfördes i Stockholm 2001 och är det mest kritiserade monumentet. (Hela verket ej med på bild.) FOTO: FREDRIK SANDBERG/SCANPIX

Bilderna av en svensk hjälte

I morgon öppnar en stor utställning om Raoul Wallenberg med dokumentärt och fiktivt material

Raoul Wallenberg återvänder, i form av allt fler monument och utställningar. Men hur ska han gestaltas? Hos Statens ljud- och bildarkiv ger man besökarna flera sinsemellan mycket olika bilder.

I morgon tisdag inviger Statens ljud- och bildarkiv, SLBA, sin stora satsning på Raoul Wallenberg, med en fyllig utställning och en seminarierie i fyra delar.

Besökaren erbjuds flera filmcollage, med skådespelarna Richard Chamberlain och Stellan Skarsgård som Wallenberg, med dokumentärer, gamla journalfilmer och tv-inslag, samt får lyssna på Carolas schlagergospel om den svenske diplomaten, plus ta del av Woody Allens kommentar i en av sina filmer, om att Wallenberg är "den siste trovärdige förebilden i en sarkastisk värld".

– Vi ger inte en ny bild av Wallenberg, utan flera sinsemellan olika mediebilder, säger konstvetaren Tanja Schult, som har satt ihop utställningen och som nyligen doktorerade på Wallenberg.

Också hennes avhandling redovisar olika bilder av Wallenberg (se fotografierna på denna sida). Fokus ligger på de över 30 monument som finns på fem kontinenter – förmodligen har endast Buddha och Jesus fler publika minnesmärken – och på hur bilden av

Wallenberg förändras beroende på var han sätts på piedestal.

I Montreal i Kanada står ett monument där Wallenberg har fått tillbaka sitt hår, begåvats med en kraftfull haka, och påminner om en vältränad elitsoldat.

– Och i USA hittar du monument som inte ens berättar att han var svensk – eller att det var judar som han bistod. Under bysten i Rotundan i Washington DC står det till exempel att han "räddade tiotusentals liv".

I Melbourne i Australien byggde man ett monument där nästan allt kring Wallenberg var allmänt och generellt, men sedan har man lagt till mer specifik information, och nu förstår betraktaren tydligt att verket handlar om en svensk som räddar Budapests judar undan nazisterna.

Det är en svår avvägning. Å ena sidan vill man kanske hedra människan Raoul Wallenberg, noga redovisa detaljer och sammanhang, och därmed säga: Vi lyckades tyvärr inte få ut honom ur Gulag, så nu ska vi åtminstone minnas honom ordentligt.

Å andra sidan vill man kanske skapa en tidlös och universell hjälte, mer otydlig, mer som en projektionsduk, och därmed lättare att identifiera sig med för kommande generationer.

Allt hänger på varför monumentet kommer upp, som Schult ser det. Med andra ord, vem är

Tanja Schult, konstvetare och curator för Wallenbergutställningen på SLBA. FOTO: INGVAR KARMHED

beställaren, vad är budskapet och vilka är mottagarna?

I Tyskland, som är Schults forna hemland, finns inga monument över Wallenberg, och det tycker hon känns naturligt; "det skulle vara som om nationen smyckade sig med något som den inte har rätt till".

Varför ska vi då minnas Wallenberg? För Schult är två aspekter väsentliga.

För det första, vi har inte så många hjältar, och Wallenberg är en förebild på flera olika sätt: han räddade inte svenskar i Sverige, utan judar i Ungern, med andra ord, han stred för främmande människor i ett främmande land.

För det andra, hans liv och öde berör både tysk nazism och sov-

jetisk kommunism, och lär oss därför något om 1900-talets totalitära regimer.

I morgon invigs utställningen samtidigt som det första seminariet äger rum, en debatt där man bland annat kommer att diskutera hur vi håller Wallenbergs minne levande, vilket är ett svårt uppdrag. Vi har inga rörliga bilder, inga ljudupptagningar, ytterst få foton samt begränsat med biografiska fakta – och svensken framstår ofta som en vag och undflyende figur, ibland som en ikon eller symbol.

– Men det existerar material som gör honom mer levande, och som vi har med i utställningen, säger Schult. Besökaren kan ta del av vänners och medarbetares berättelser om Wallenberg eller lyssna på inspelningar av personliga brev som han skrev före och under tiden i Budapest.

SLBA:s nya utställning är ingen enskild företeelse. Wallenberg tycks vara i ropet:

Arkitekt, affärsman och diplomat

Raoul Wallenberg, född 1912 i Stockholm, sannolikt död 1947 i ryskt fängelse. Han var arkitekt, affärsman och diplomat, räddade tusentals judar i Budapest under hösten 1944. Fångslades av ryska soldater

i januari 1945 och fördes till Moskva.

SLBA inrättades 1979 och är Sveriges nationella arkiv för ljud och rörliga medier. Allmänhet och forskare har tillgång till mer än fem miljoner timmar

radio, tv, musik, video och multimedia.

Webben

För mer info
 • www.slba.se
 Läs mer om Raoul Wallenberg
 • www.raoulwallenberg.net

RICKI NEUMAN
 08-13 56 13, ricki.neuman@svd.se